

Jedność wielości

Świat, człowiek, państwo
w refleksji
nurtu orficko-pitagorejskiego

*Moim Synom: Pawłowi, Michałowi i Piotrowi
pracę tę dedykuję*

NR 2621

40 LAT
UNIwersytetu
Śląskiego

Piotr Świercz

Jedność wielości

Świat, człowiek, państwo
w refleksji
nurtu orficko-pitagorejskiego

Redaktor serii: Nauki Polityczne
Jan Iwanek

Recenzenci
Stanisław Filipowicz
Janina Gajda-Krynicka

Publikacja jest dostępna także w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Przedmowa	7
Wstęp	15

Część pierwsza

Kosmogoniczno-teogoniczne i misteryjne aspekty orfizmu

Uwagi wstępne	41
Rozdział I	
Kosmogonie i teogonie orfickie	45
Rozdział II	
Misteria orfickie	67

Część druga

Antropogonia oraz etyczno-polityczny aspekt orfizmu

Uwagi wstępne	101
Rozdział I	
Orficka koncepcja człowieka	105
Rozdział II	
Próba rekonstrukcji etyczno-politycznego aspektu orfizmu	127

Część trzecia
Fundamenty filozofii pitagorejskiej

Uwagi wstępne	159
Rozdział I	
Pitagorejska koncepcja muzyki	169
Rozdział II	
Pitagorejska teoria liczb i tablica przeciwieństw	211

Część czwarta
Człowiek i państwo w filozofii pitagorejskiej

Uwagi wstępne	245
Rozdział I	
Pitagorejska koncepcja człowieka	257
Rozdział II	
Państwo i władca w filozofii pitagorejskiej	281
Rozdział III	
Pitagorejska doktryna prawna	307
Zakończenie	335
Bibliografia	351
Indeks nazw osobowych	363
Summary	371
Riassunto	373

Przedmowa

Pomysł opracowania tematu, jakim jest orficko-pitagorejska doktryna polityczna, krystalizował się wiele lat. Punktem wyjścia była zasadniczo potrzeba dydaktyczna. Autor zajmuje się na co dzień prowadzeniem zajęć z historii doktryn politycznych w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Specjalizując się pierwotnie w myśli politycznej przełomu XIX i XX wieku, wykazywał skłonności do poszukiwania źródeł poszczególnych koncepcji. Zaowocowało to początkowo zainteresowaniem tzw. doktrynami politycznymi nowożytności. Ich zrozumienie okazało się jednak niemożliwe bez odniesienia do tego, co stanowiło ich punkt wyjścia, mianowicie do politycznej refleksji doby średniowiecza. Badając doktryny średniowieczne, głównie zaś Tomasza z Akwinu, zorientował się co do dwóch kwestii: po pierwsze, doktryny polityczne wieków średnich w sposób bez porównania silniejszy związane są z refleksją ogólnofilozoficzną niż refleksje nowożytne czy współczesne; po drugie, zrozumienie z kolei refleksji średniowiecznych wymaga ostatecznego kroku, a mianowicie skierowania swej uwagi ku filozofii greckiej.

I tu wyłoniła się trudność, która dotyczy również średniowiecznej refleksji nad polityką, lecz z jeszcze większą mocą starożytnej, zwłaszcza zaś presokratejskiej. Problematyka ta bowiem, zwłaszcza w literaturze polskiej, traktowana jest marginalnie. Opracowania historyków doktryn politycznych są z reguły wybiórcze, skromne i powierzchowne (zasadniczo są elementem całościowego opracowania problematyki doktryn politycznych na potrzeby nauczania akademickiego), filozofowie polityki z kolei koncentrują się głównie na koncepcjach współczesnych (wyjątek stanowi w tym względzie Ryszard Legutko), natomiast historycy filozofii starożytnej, choć świadomi jedności filozofii antycznej Grecji, traktują aspekt polityczny po macoszemu, zdecydowanie przedkładając nad

problematykę polityczną zagadnienia ontologiczne czy epistemologiczne (wyjątkiem jest tu twórczość Janiny Gajdy-Krynickiej, która choć również koncentruje się na aspektach ontologiczno-epistemologicznych, to jednak poświęciła problematyce etyczno-politycznej w filozofii starożytnej Grecji odrębne opracowania, a rozprawa *Prawo natury i umowa społeczna w filozofii przedsokratejskiej* stanowi jedno z najpełniejszych ujęć tej problematyki w literaturze światowej). W związku więc z niezwykle skromną liczbą opracowań dotyczących refleksji politycznej w starożytnej Grecji (zwłaszcza w odniesieniu do dostępnych materiałów poświęconych doktrynom od Niccola Machiavellego) autor dostrzegł potrzebę zwrócenia się ku badaniom źródłowym problematyki politycznej w filozofii greckiej, poczynając od Platona i Arystotelesa. Kolejnym koniecznym etapem stało się z jednej strony zgłębienie sofistyki, z drugiej zaś refleksji presokratejskiej. W trakcie badania filozofii presokratejskiej koniecznym do jej zrozumienia okazało się odniesienie do tego, co stanowiło kontekst pierwszej refleksji filozoficznej, mianowicie do sfery wierzeń i mitów greckich. Pozwoliło to na uchwycenie niezwykle specyficznej cechy filozofii greckiej, którą tak charakteryzuje znawca presokratyków: „[...] podstawową ideą Greków jest przekonanie o jedności całej rzeczywistości, która [tzn. jedność — P.Ś.] jest zagwarantowana harmonijnym współdziałaniem wszystkich elementów poprzez podporządkowanie się jednej generalnej zasadzie. Myśl ta nie pojawia się dopiero wraz z wystąpieniem jończyków, lecz stanowi składnik wcześniejszych refleksji, przede wszystkim u Homera i Hezjoda. To właśnie ich dzieła stanowią właściwy kontekst dla pierwszych filozofów”¹.

Uwzględnienie tych dwóch zasadniczych tez, które ujęte zostały w przytoczonym cytacie, a mianowicie jedności świata i przedfilozoficznej refleksji jako kontekstu filozofii presokratejskiej (oprócz wspomnianego Homera i Hezjoda kontekst ten tworzą, bez wątpienia, koncepcje orfickie), spowodowało, że zarysowująca się coraz wyraźniej praca poświęcona doktrynom politycznym presokratyków wymagała obszernego potraktowania zarówno aspektu ontologiczno-epistemologicznego, jak i źródeł przedfilozoficznych.

Zrodził się na początku pomysł napisania pracy poświęconej problematyce politycznej w ujęciu presokratyków (również bez sofistyki). Ale już pierwsze przymiarki ukazały niemal bezkresny ogrom takiego przedsięwzięcia, czyniąc go tym samym *de facto* nierealnym. Autor postanowił zatem skoncentrować się na nurcie pitagorejskim, a ze względu na powszechnie ukazywany w literaturze przedmiotu związek pitagoreizmu z orfizmem — także na tym ostatnim. W efekcie powstająca praca zaczęła nabierać odmiennego charakteru w stosunku do pierwotnych wyobrażeń autora. Okazało się, że związek między ogólną koncepcją kosmosu i aspektem polityczno-prawnym jest tak silny, iż rzeczywiście

¹ D. K u b o k: *Problem „apeiron” i „peras” w filozofii przedsokratejskiej*. Katowice 1998, s. 10.

możemy mówić o faktycznej jedności filozofii. W konsekwencji tego faktu to, co pierwotnie stanowić miało jedynie tło (zagadnienia ontologiczno-epistemologiczne), urosło do rangi równorzędnego aspektu pracy. Podobnie stało się z orfizmem: pierwotnym zamierzeniem było jedynie ogólne nakreślenie głównych jego tez, lecz i w tym przypadku autor uznał za konieczne szersze potraktowanie tego zagadnienia. W efekcie powstała praca nosząca zdecydowanie interdyscyplinarny charakter, w której wątki religioznawcze, filozoficzne i polityczno-prawne stały się, pod względem objętościowym, równorzędne. Główny cel pracy pozostał jednak ten sam: chodzi o zaprezentowanie polityczno-prawnego aspektu jednego z najistotniejszych nurtów filozofii presokratejskiej, jakim był pitagoreizm. I właśnie niezwykle istotnym elementem realizacji tego celu jest ukazanie, że cechą charakterystyczną myślenia szkoły założonej przez Mędrca z Samos stanowi namysł nad *polis* zawsze w nawiązaniu do całości „kosmosu”, w nawiązaniu do zasad, które tym „kosmosem” rządzą. Autor niniejszej pracy jest przekonany, że takie podejście do problematyki polityczno-prawnej, charakterystyczne dla całej filozofii greckiej, winno być przyjmowane również w odniesieniu do analiz doktryn politycznych innych greckich filozofów. Dominujący w podręcznikowych opracowaniach sposób analizy w oderwaniu od ontologii i epistemologii, a także bez naświetlenia kontekstu mitologicznego i zwrócenia uwagi na metaforyczność mitycznych ilustracji, tak charakterystycznych np. w dialogach Platona, powoduje, że poszczególne doktryny stają się bądź niezrozumiałymi, bądź wypaczonymi, bądź wreszcie niezwykle naiwnymi. Tymczasem wydaje się, że duża potrzeba powrotu do klasyki w badaniach nad doktrynami politycznymi wciąż rośnie; co więcej, wraz z uwzględnieniem szerokiego kontekstu filozoficznego, i to nie wyłącznie z powodów historycznych czy teoretycznych. W odniesieniu do tego zagadnienia Jan Baszkiewicz stwierdza: „[...] chciałbym opowiedzieć się za wzmocnieniem filozoficznego nurtu naszej dyscypliny (tj. historii myśli polityczno-prawnej). [...] Po wtóre, sądzę, że zbyt rzadko powracamy do wielkiego kanonu filozofii politycznej. Uważna lektura jej klasyków nie tylko pogłębia naszą kulturę teoretyczną; pozwala także unikać schematycznych, katechetycznych wyobrażeń na temat ich przesłania. [...] wreszcie, filozofująca historia myśli politycznej przypomina nam, że nauka nie jest jedynie zbiorem odpowiedzi na pytania, które zadajemy rzeczywistości politycznej. Biada nam, jeśli zapomnimy o fundamentalnych pytaniach, które nigdy nie tracą na aktualności”². Prezentowana praca stanowić ma małe wkład zarówno do większej obecności filozofii w historii doktryn politycznych, jak i do powrotu ku koncepcjom klasyków refleksji polityczno-prawnej.

² J. Baszkiewicz: *Zagajenie konferencji*. W: *Doktryny polityczne i prawne u progu XXI wieku. Wybrane problemy. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej 16–19 X 2001 r. w Świeradowie Zdroju*. Red. M. Maciejewski i M. Marszał. Wrocław 2002, s. 11–12.

*
* *
*

Tak zarysowany cel, a także charakter niniejszej pracy wymagały jeszcze jednej poważnej decyzji. Dotyczyła ona kwestii, która została wyrażona już w przytoczonej wypowiedzi Jana Baszkiewicza. Związana jest z tym, co Jerzy Szacki określa jako „dylemat historyka idei”: wybór między kontekstualizmem a prezentyzmem. Bliższa analiza tego zagadnienia ukazuje jednak, że taka alternatywa nie odpowiada greckiej koncepcji filozofii. Doskonale ujmuje to w przytaczanej już pracy o presokratykach Dariusz Kubok: „[...] z całą stanowczością trzeba podkreślić tezę, że filozofia (filozofowanie) z natury jest kontekstowa, natomiast przedmiot jej takim nie jest. Przez kontekstowość filozofii należy rozumieć to, że jej »uprawianie« nie jest niezależne od pytań (odpowiedzi) postawionych wcześniej. Każdy system filozoficzny ma historycznie wyznaczony horyzont (w sensie kontekstu) problematyki, jaką porusza. Tak jak nie ma w gruncie rzeczy filozofii pozasystemowej, tak samo nie istnieje filozofia poza-kontekstowa. [...] Wraz z poglądami pierwszych filozofów kształtuje się przekonanie, że całość rzeczywistości stanowi właściwy przedmiot dociekań. Myśl filozoficzna zatem, dążąc do ogarnięcia ogółu rzeczy i poszukując ich fundamentalnej zasady, od samego początku świadoma jest bezkontekstowości swojego przedmiotu”³.

Postawione przez autora zadanie wymagało, oczywiście, jeszcze jednego elementu: pewnej zasady porządkującej całość pracy, pewnego leitmotiwu. Owym elementem autor uczynił to, co zostało wyrażone tytułem: jedność wielości. Przesłanki po temu były dwojakie. Z jednej strony były to mocno akcentowane w literaturze poświęconej orfizmowi „powrót Jedności i odzyskanie utraczonej pełni”⁴, czy też nauka „o związku jedności z wielością”⁵. Z drugiej natomiast — Platońska interpretacja pitagoreizmu, którą wielki Ateńczyk wyraził w następujący sposób w *Filebie*: „[...] wszystko, co jak się zawsze mówi, istnieje, składa się z jedności pewnej i z wielości, i ma w sobie przyrodzony pierwiastek granic i przyrodzenia”⁶.

Te dwa sformułowania, te dwie pary zasad, mianowicie: „jedno” i „wiele” (ἐν καὶ πλῆθος), „granica” i „nieokreśloność” (πέρας καὶ ἄπειρον)⁷, stanowią

³ D. Kubok: *Problem „apeiron” i „peras”...*, s. 9—10.

⁴ J.-P. Vernant: *Mit i religia w Grecji starożytnej*. Tłum. K. Środa. Warszawa 1998, s. 94.

⁵ A. Krokiewicz: *Studia orfickie*. W: Idem: *Studia orfickie. Moralność Homera i etyka Hezjoda*. Warszawa 2000, s. 26.

⁶ ὡς ἕξ ἑνὸς μὲν καὶ πολλῶν ὄντων τῶν αἰεὶ λεγομένων εἶναι, πέρας δὲ καὶ ἀπειρίαν ἐν αὐτοῖς σύμφυτον ἐχόντων. Platon: *Fileb*, 16 c 9—10. Tłum. W. Witwicki. W: Platon: *Dialogi*. T. 2. Kęty 1999, s. 585.

⁷ W dalszej części pracy, ze względu na trudności z przekładem terminów πέρας i ἄπειρον, autor pojęć tych nie tłumaczy.

osnowę całej pracy. Co więcej, problematyka jedności wielości zdaje się fundamentalną nie tylko dla myślenia orficko-pitagorejskiego czy ogólnie — greckiego. Wydaje się, że można ją uznać za jedno z zasadniczych zagadnień ludzkiego poznania, zarówno w filozofii, naukach fizykalno-przyrodniczych, jak i naukach społecznych. Autor jest przekonany, że ukazanie odpowiedzi dotyczącej relacji jedno — wiele (w odniesieniu do wielu zagadnień), jakich udzielono na najwcześniejszych etapach ludzkiej refleksji, może się okazać niezwykle cenne także obecnie, i to nie tylko ze względu na „kulturę teoretyczną”.

Teraz kilka uwag o konstrukcji pracy i pewnych detalach technicznych. Rozprawa podzielona została na cztery części: dwie początkowe poświęcono orfizmowi, dwie końcowe zaś — pitagoreizmowi. Podział na części w ramach orfizmu i pitagoreizmu został przeprowadzony analogicznie: koncepcjom kosmogeniczno-teogonicznym i zagadnieniu misteriów odpowiadają w pitagoreizmie rozważania ontologiczno-epistemologiczne; z kolei antropogonia i problematyka etyczno-polityczna — filozofii człowieka oraz doktrynie polityczno-prawnej pitagorejczyków. Trzeba podkreślić zdecydowanie, że podział ten jest, oczywiście, nieco sztuczny, że rozważania te, zarówno w orfizmie, jak i pitagoreizmie, podporządkowane były jednej naczelnej zasadzie. Tego rodzaju praca wymaga jednak pewnej struktury. Autor przyjął więc taką, choć nie oznacza to, iż nie towarzyszyły temu pewne wątpliwości. Dotyczyły one przede wszystkim umiejscowienia rozważań poświęconych człowiekowi, które zwłaszcza w orfizmie, tworzą nierozzerwalną całość z teogonią. Dlatego warto powtórzyć raz jeszcze: struktura pracy przyjęta przez autora nie odpowiada odrębności poszczególnych aspektów refleksji zarówno w orfizmie, jak i w pitagoreizmie. Rozprawę wieńczy zakończenie, stanowiące podsumowanie rozważań.

I wreszcie ostatnia sprawa. Autor przyjął następujące zasady cytowania: w odniesieniu do tekstów źródłowych, niezależnie od tego, czy dane dzieło jest już dostępne w polskim przekładzie, w przypisie zamieszczona została wersja oryginalna. Jeśli przytaczana w tekście podstawowym polska wersja językowa pochodzi z jakiegoś dostępnego tłumaczenia, odnotowano to w przypisie. Jeżeli tego rodzaju informacji nie ma, oznacza to, że zamieszczony przekład jest tłumaczeniem autora (autor uważa za konieczne w tym miejscu podkreślić, że świadomie przyjął często dosłowną formę translacji, co z pewnością odbiło się niezbyt korzystnie na literackości, ale uczyniło to przekład wierniejszym oryginałowi). Natomiast w przypadku przywoływania literatury sekundarnej autorów obcych podane zostało w przypisie oryginalne brzmienie odpowiedniego ustępu tylko wtedy, gdy zamieszczony w tekście podstawowym przekład pochodzi od autora.

Parę słów odnośnie do przywoływanych w oryginale tekstów źródłowych. Cytaty z dzieł Platona podane są za wydaniem J. Burneta (*Platonis Opera*. Recensuit J. Burnet. Vol. 1—5. Oxford 1955—1957), z dzieł Arystotelesa — z wydania I. Bekkera i H. Bonitza (*Aristotelis Opera. Graece-Latinae cum Scholiis*.

Recensuit I. Bekker et H. Bonitz. Berlin 1831—1870). Jeśli chodzi natomiast o Stobajosa, wykorzystano wydanie C. Wachsmutha i O. Hensego (Stobajos Joannes: *Anthologium*. Eds. C. Wachsmuth and O. Hense. Vol. 1—5. Berlin 1884—1912). Informacje o tekstach oryginalnych pozostałych autorów zawarte są bądź wyłącznie w bibliografii (jeśli przywoływane cytaty pochodzą z polskich tłumaczeń, w przypisie nie odnotowano źródła tekstu oryginalnego), bądź również w przypisach (jeśli przywoływane jest wyłącznie brzmienie oryginalne albo tłumaczenie pochodzi od autora).

*
* *
*

W zakończeniu przedmowy chciałbym wyrazić podziękowania osobom, które wspomagały mnie w pracach nad tą publikacją. Lista tych osób, które w różny sposób przyczyniły się do powstania niniejszej pracy, byłaby tak obszerna, że uwzględnienie w tym miejscu ich wszystkich staje się niemożliwe. Wymienię zatem tych, którym w moim przekonaniu winien jestem największą wdzięczność.

Przede wszystkim więc ogromne słowa wdzięczności należą się mojej rodzinie, szczególnie zaś żonie Małgorzacie, która sobie tylko wiadomym sposobem przetrwała ze mną te kilka lat poświęconych pracy nad niniejszą książką.

Winnym jestem również gorące podziękowania recenzentom: Pani prof. zw. dr hab. Janinie Gajdzie-Krynickiej i Panu prof. zw. dr hab. Stanisławowi Filipowiczowi, za wiele cennych uwag, które zamieścili w swych recenzjach. Podkreślić chciałbym szczególne znaczenie, jakie na ostateczny kształt tej pracy wywarły liczne dyskusje z Panią Profesor Gajdą-Krynicką — czy to na konferencjach, czy w drodze e-mailowej. Ogromna wiedza, cierpliwość i życzliwość, które Pani Profesor w trakcie tych dyskusji mi okazała, przyczyniły się niezwykle istotnie do pogłębienia przeze mnie wielu aspektów wiedzy związanych z orfizmem i pitagoreizmem.

Chciałbym też podziękować gronu Przyjaciół z Uniwersytetu Śląskiego, przede wszystkim z Zakładu Historii Myśli Społeczno-Politycznej (w którego skład wchodzi; szczególne podziękowania skierować pragnę do kierownika Zakładu prof. dr. hab. Wojciecha Kautego) i Zakładu Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej (w największej mierze dr. hab. Dariuszowi Kubokowi, a także kierownikowi Zakładu prof. dr. hab. Bogdanowi Dembińskiemu, dr. Agnieszce Woszczyk, dr. Jackowi Surzynowi, dr. Dariuszowi Olesińskiemu i dr. Jakubowi Bańce), za dyskusje, które mnie inspirowały, ukierunkowywały, czy też pomagały mi weryfikować wiele z tez niniejszej pracy.

Wdzięczność jestem również winny dr. Łukaszowi Tofilskiemu i dr. Janowi Kucharskiemu z Katedry Filologii Klasycznej Uniwersytetu Śląskiego nie tylko za pomoc, jaką mi okazali w pracach nad tłumaczeniami niektórych fragmentów

tekstów greckich (wszelka odpowiedzialność za ewentualne braki i niedociągnięcia spada, oczywiście, na mnie), ale i za to wszystko, co przyczyniło się do nieco lepszego z mojej strony rozumienia języka starogreckiego.

Składam też podziękowania Pani Redaktor Małgorzacie Pogłódek za cierpliwość i trud włożony w pracę redakcyjną nad niniejszą rozprawą.

Na koniec chciałbym również wspomnieć o studentach wielu roczników studiów dziennych i zaocznych kierunku politologia Uniwersytetu Śląskiego. To bowiem wymogi pracy dydaktycznej właśnie z nimi stanowiły punkt wyjścia pracy nad prezentowaną książką.

Indeks nazw osobowych

- Aalders Gerhard Jean Daniel 254, 356
Achilles 107, 108, 113, 114
Adejmant 237
Admet 189
Adrasteia 50, 51
Aer 49
Aëtius 161, 268, 282
Afrodyta 56, 87, 130, 149, 152, 154, 189, 340
Agamemnon 113, 114
Ajakos 149
Ajgipan 93
Ajsa 311—313
Ajschylos 63, 312, 352, 354
Aleksander Polihistor 220, 221, 223
Alkestis 110, 189
Alkmajon z Krotony 166, 167, 214, 268, 269, 282
Alkman 175
Allen Thomas W. 311, 352
Amfion 129, 132—139, 151, 154, 155, 273, 337
Anaksagoras 36
Anaksymander z Miletu 22, 142, 143, 282, 285
Ananke 50, 313, 314
Anu 154
Apollo (Apollon) 33, 85, 88—92, 94, 96, 110, 130, 131, 149, 153, 174, 189, 227, 228, 271
Apollodoros (Pseudo) Mythographus 93, 106, 353
Appel Włodzimierz 66, 82, 110, 112, 143, 227, 230, 354
Appoloniusz z Rodos (Rodyjski) 103, 133, 351
Archytas z Tarentu 21, 22, 24, 25, 27, 167, 176, 182—185, 190, 197—201, 203, 204, 208—210, 223, 250—254, 273, 295, 296, 302, 307, 318, 322—327, 329, 332, 333
Ares 87, 115, 189, 340
Arion z Methymny 132, 133
Aristocritus Manichaeus 124
Aristoksenos 27, 169, 225, 255
Artemida 129, 130
Arystofanes 43, 49, 50, 52, 102, 128, 129
Arystogeiton 155
Arystoteles 8, 11, 17, 20, 22, 36, 102, 103, 139, 140, 150, 159, 161, 167, 169, 200, 201, 209, 211, 213, 214, 216—220, 223, 231, 233, 234, 236—239, 251, 252, 254, 265, 275, 277,

- 283—285, 290, 291, 297, 320, 327,
344, 346, 351, 354
- Asklepios 112
- Asklepiusz 238—240, 351
- Aspazjusz 237, 238, 351
- Atena 64, 65, 81, 92—95, 335
- Athenajos 43, 91, 92
- Atreus 113
- Atropos 176, 308, 311, 313, 314
- Banek Kazimierz 356
- Bańka Jakub 12
- Barker Andrew 184, 185, 356, 358
- Barker Ernest 356
- Barnes Hazel E. 128
- Barnes Jonathan 215, 356
- Baszkiewicz Jan 9, 10
- Bednarek Henryk 112, 143, 358
- Beierwaltes Werner 150, 356
- Bekker Immanuel 11, 12
- Bełch o. Pius OP 303, 317, 355
- Betegh Gabor 35, 55, 356
- Bielawski Krzysztof 35, 67
- Boecjusz 167, 177, 178, 184, 186, 351
- Bonitz Hermann 11, 12
- Bremer Jan M. 73—75, 356, 358
- Bremmer Jan 276, 356
- Brożek Mieczysław 142, 229, 355
- Burkert Walter 16, 17, 20, 21, 34—36,
58, 59, 67—71, 190, 191, 194, 216,
217, 223, 225, 254, 342, 356
- Burnet John 11, 18
- Calame Claude 277
- Ceres 83
- Chadzinikolau Nikos 46, 47, 88, 109,
354
- Charondas 250, 252, 256, 307, 318, 322,
323, 327—330
- Chronos 45, 50, 51
- Chryzyp 255
- Cierniakowa Zofia 274, 354
- Cleve Felix M. 321, 357
- Cole Susan Guettel 68, 357
- Cornford Francis M. 18, 271—273, 298,
357
- Cumont Franz 67, 357
- Cyceron 84, 273, 274, 354
- Daele Hilaire van 50, 52, 351
- Damaskios 36, 43, 45, 47, 50—52, 89,
352
- Danielewicz Jerzy 175
- Dąbska Izydora 174, 355
- Delatte Armand 17, 251
- Delatte Louis 250, 251, 253, 264, 265,
357
- Dembiński Bogdan 12, 205, 206, 208
- Demeter 81—83, 109, 230, 335
- Demostenes 254
- Diehl Ernst 54, 143, 352, 353
- Diels Hermann 16, 17, 20, 56, 58, 75,
142, 167, 183, 194, 224, 226, 238,
251, 259, 268, 285, 320, 352, 353
- Dikajarchos 27, 255
- Dike 144, 145, 288, 296, 308, 309, 314
- Dindorf Wilhelm 312, 351
- Diodor Sycylijski 64, 246, 352
- Diogenes Laertios 138, 145, 160, 161,
174, 201, 220, 221, 246, 255, 256,
258, 335, 352, 354
- Diogenes z Apollonii 36
- Dionizos 31—34, 54, 63—66, 69, 72,
74, 77, 79, 81—89, 91, 92, 94, 95,
119—122, 126, 129, 131, 136, 153,
155, 271, 335, 336
- Dioskurowie 112
- Diotogenes 250—254, 263—265, 297—
299, 301, 304, 308
- Dodds Eric R. 30, 121, 128, 129, 357
- Domański Juliusz 102
- Domański Piotr 102, 150, 356, 358
- Dover Kenneth J. 150, 357
- Dumézil Georges 58
- Düring Ingemar 188, 353
- Ea 154
- Ehwald Rudolf 131, 257, 352
- Ejrene 308, 309, 314
- Ekfantos 250—254, 256, 293, 297, 299,
302
- Eliade Mircea 61, 357

- Ellil 154
Empedokles z Akragas 43, 55, 87, 102, 127
Enkidu 153, 154
Epicharm z Kos 259
Epimenides 29
Er z Pamfili 314
Erikepaios 58, 61, 62, 64
Eros 54, 55, 57, 123, 130, 149—153, 335, 340
Eubouleus (Eubuleus) 84
Eudemos 45—47
Eumolpos 29, 64
Eunomia 308, 309, 314
Europa 132
Eurypides 43, 52, 53, 56, 63, 65, 66, 81, 85—87, 102, 103, 110, 111, 125, 127, 128, 130, 132, 134—139, 151, 152, 313, 337, 352, 354
Eusebiusz z Cezarei 124, 352
Eustracjusz 167, 236—238, 352

Fanes 52, 54, 57, 58, 60—62, 64, 66, 84, 122, 123, 152, 153, 335
Farmer Henry George 172, 173, 357
Festugière André J. 30
Fideler David R. 159, 160, 179, 258
Fielden Frederic Joshua 32, 69, 97, 141, 360
Filipowicz Stanisław 12
Filolaos z Krotony 17, 20—22, 24, 27, 118, 161, 164, 165, 167, 174, 176—178, 182—184, 189, 190, 192—197, 199, 200, 202, 204, 207, 210, 212, 221, 223—225, 232, 233, 236, 257, 260, 267, 285, 339, 341, 343
Firmicus Maternus 65
Fischer Karl Traugott 64, 352
Focjusz 224, 225, 354
Fojbos 81
Fontenrose Joseph 357
Fraenkel Hermann 133, 351
Frazer James G. 97, 360
Friedlein Gottfried 178, 351
Fritz Kurt von 17, 18, 357
Funghi M. Serena 36

Gadamer Hans-Georg 348, 357
Gaja (Gea, Gee) 49, 58, 89
Gajda Janina zob. Gajda-Krynicka Janina
Gajda-Krynicka Janina 8, 12, 15—17, 20, 21, 24—27, 32, 37, 161, 164—167, 173, 190—197, 199, 207—209, 215, 216, 221, 223, 245—247, 250, 251, 255, 259, 260, 262, 269, 275, 285, 287, 289, 294—297, 302, 306, 307, 318, 320, 322, 345—348, 355, 357
Gibert John 135, 358
Gilgamesz 153, 154, 354
Greene William C. 139, 353
Gromska Daniela 237, 354
Gruppe Otto Friedrich 58, 251, 254
Guthrie Kenneth Sylvan 159, 179, 255, 258, 264, 291, 362
Guthrie William Keith Chambers 22, 23, 30, 31, 51, 54, 55, 58, 64, 106, 123, 127, 358

Hades (Pluton) 82, 84, 110, 126, 147, 296
Hadot Pierre 102
Hammer Seweryn 73, 86, 354
Harder Richard 250
Harmodios 155
Harmonia 189, 340
Hayduck Michael 238, 351
Heath Thomas 161, 162, 358
Hefajstos 113, 335
Heiberg Johan L. 93, 353
Hekatejos 24
Helena Trojańska 112
Helios 91, 235
Hellanikos 45, 50, 51
Hense Otto 12, 177, 249, 281, 353
Hera 64, 65, 89, 92—95, 229, 315, 335
Herakles 45, 50, 111, 112, 126, 315
Heraklides z Pontu 160
Heraklit z Efezu 24, 36, 78, 126, 160, 202, 257, 282, 320, 321, 330, 331, 360
Hermes 93, 113, 132, 230

- Hermippos 246
 Herodot 24, 34, 72, 73, 86, 87, 191, 352, 354
 Hestia 226—231, 233
 Hesychius 90, 352
 Heylbut Gustav 238, 351, 352
 Hezjod 8, 46—49, 53, 60, 92, 123, 124, 189, 229, 230, 269, 277, 308—311, 313, 314, 320, 340, 352, 354
 Hierokles 254—256, 260, 281, 289—291
 Hieronios 45, 50, 51
 Hiketas z Syrakuz 161
 Hiller Eduard 180, 253, 353
 Hipparch 72
 Hippasos 21
 Hippodamos 250, 251, 294, 299
 Hippolitos, syn Tezeusza 128—132, 134, 135, 149, 151, 153—156
 Hippomedon z Egei 163
 Homer 8, 46, 53, 88, 91, 105—107, 109, 113—118, 124, 125, 136, 151, 155, 162, 226, 227, 269, 277, 310—313, 352, 354
 Hory 308—310, 314, 316, 317, 326
 Hout Theo P.J. van den 73, 358
 Huffman Carl A. 21, 22, 183, 184, 190—192, 194—197, 200, 214, 223, 225, 251, 254, 358
 Hyginus 43, 65, 92, 352

 Iakchos 76
 Isztar 154
 Izokrates 254
 Izyda 68, 71

 Jaeger Werner 22, 112, 114, 115, 143, 358
 Jamblich 16, 161, 164, 167, 173, 174, 176, 215, 224, 236, 245, 258, 259, 269, 270, 274, 275, 286, 289, 295, 296, 305, 306, 308, 318—320, 352, 355
 Jan Filoponos 167, 236, 238, 352
 Janko Richard 35, 96, 358
 Jaskóła Janusz 205, 206, 208

 Joachimowicz Leon 315, 355
 Johansen Thomas K. 278, 358
 Jones Henry S. 191, 356
 Jowisz 226
 Jurewicz Oktawian 354
 Justyn Martyr 43, 79, 96, 167, 223, 224, 232, 352

 Kadmos 189
 Kahn Charles H. 24, 165, 359
 Kaibel Georg 351
 Kallikles 135
 Kallimach 63
 Kania Ireneusz 32, 64, 68, 83, 85, 121, 129, 359
 Kant Immanuel 347, 359
 Kaute Wojciech 12
 Kaziński Maciej 169, 359, 362
 Kerényi Karl 31, 32, 64, 65, 68, 83—85, 89, 90, 93, 121, 129, 131, 132, 189, 359
 Kern Otto 43, 51, 58, 65, 73, 124, 352
 Kery 313, 314
 Kirk Geoffrey S. 19, 36, 46, 47, 52, 54, 56—60, 74, 141, 142, 145, 162, 166, 212, 215, 217, 219, 231, 234, 321, 359
 Kleantes 216
 Klein Ulrich 174, 224, 352
 Klemens Aleksandryjski 43, 65, 88, 103, 126, 132, 257, 259, 320, 321, 351, 355
 Kloto (Klotho) 176, 308, 311, 313, 314
 Kore 82, 83
 Kornatowski Wiktor 84, 354
 Krahelska Halina 348, 360
 Kranz Walter 56, 75, 167, 183, 224, 226, 251, 259, 268, 285, 320, 352
 Krapiec Mieczysław Albert 102, 150, 211, 354
 Krokiewicz Adam 10, 33, 45, 47, 64, 65, 70, 86, 96, 106, 109, 113—119, 133, 139, 141, 149, 228, 271, 310—312, 316, 340, 355, 359
 Kronos 58—61, 64, 87, 119, 120, 141, 229, 230, 310

- Krońska Irena 138, 160, 174, 221, 246, 258, 336, 354
Ksenofanes z Kolofony 24
Ksenofont 315, 355
Kubiak Zygmunt 106, 227, 354, 359
Kubok Dariusz 8, 10, 12, 48, 116, 165, 166, 219—221, 234, 235, 308, 359
Kucharski Jan 12
Kulig Katarzyna 35, 88, 129, 359
Kumaniecki Kazimierz 227, 355
Kupis Bogdan 119, 138, 160, 174, 221, 246, 258, 320, 321, 336, 354, 359
- Lachesis 176, 308, 311, 313, 314
Laks André 35, 80, 361
Landels John G. 133, 169, 183, 187, 188, 359
Lang Jacek 19, 46, 56, 57, 74, 141, 142, 162, 194, 212, 215, 234, 359
Laurencjusz Jan Lidos 209
Legowicz Jan 321, 355
Legutko Ryszard 7, 359
Leśniak Kazimierz 84, 138, 160, 174, 217, 221, 237, 246, 258, 336, 354
Lethe 48
Liber 83
Libera 83
Liddell Henry G. 191, 356
Long Anthony A. 253
Longrigg James 268, 269, 282, 359
Lurker Manfred 47, 360
- Łanowski Jerzy 46, 47, 53, 63, 66, 81, 86, 87, 92, 111, 125, 128, 137, 189, 230, 308, 354
- Machiavelli Niccoló 8, 303, 304, 317, 355
Maciejewska Anna 169, 362
Macrobius 91
Maehler Herwig 52, 312, 353
Malalas 58
Manent Pierre 317, 360
Manikowski Maciej 37, 205, 207, 359
Margański Janusz 150, 357
Martindale Don 173, 362
- Maryniarczyk Andrzej 102, 150, 211, 354
Mau Jürgen 331, 353
Maykowska Maria 101, 140, 314, 349, 355
Mene 59
Merlan Philip 225
Metis 59, 84, 123, 124
Metopos z Metapontu 250, 260, 261, 266, 279, 339
Mills Sophie 134, 360
Minar Edwin L. Jr 17, 18, 191, 217, 246, 251, 254, 342, 356, 360
Minos 149
Miszalski Marian 317, 360
Mitra 68, 71
Moderatos 167, 225
Mojra (Mojry) 109, 114, 116, 176, 308—311, 313—316, 326
Mondésert Claude 65, 88, 132, 351
Monro David Binning 311, 352
Moore Clifford Herschel 28, 97, 360
Moreaux Paul 251
Morus Tomasz 345
Most Glenn W. 35, 80, 275, 360, 361
Mrówka Kazimierz 126, 360
Munksgaard Ejnar 90, 352
Murray Gilbert 52, 125, 135, 313, 352
Murray Penelope 276, 360
Mutschmann Hermann 331, 353
Muzajos 29, 33, 72, 79, 81, 136
- Nanke Czesław 303, 355
Nasr Seyyed Hossein 134, 360
Neptun 226
Nerczuk Zbigniew 348, 357
Nestle Wilhelm 275, 360
Neuwirth Gertrude 173, 362
Niemirska-Pliszczyńska Janina 355
Nightingale Andrea Wilson 135, 137, 360
Nikomachos z Gerazy 181
Nilsson Martin P. 32, 69, 70, 72, 97, 105, 141, 146, 147, 360
Ninsun 154
Noica Constantin 218, 353

- Nonnus 64
 Obbink Dirk 80, 360
 Odyseusz 81, 116, 207, 227
 Okeanos 59, 61
 Okellos z Leukanii 16, 24, 27, 167, 209,
 250, 251, 256, 307, 322
 Olejarczyk Anna 37, 205, 359
 Olesiński Dariusz 12
 Olszewski Witold 138, 160, 174, 221,
 246, 258, 336, 354
 Olympiodoros 36, 43, 64, 85, 89, 102,
 119, 121, 352
 Onomakritos 29, 31, 32, 72, 73
 Orfeusz 29—31, 33, 36, 47, 52, 69, 70,
 79—82, 87, 127—129, 131, 134,
 135, 149, 151, 271, 273
 Oświecimski Stefan 91, 360
 Otto Johann C.T. 79, 223, 352
 Owidiusz 102, 131, 257, 352
 Ozyrys 64

 Pacewicz Artur 222, 360
 Paciorek Antoni 140, 354
 Parmenides z Elei 19, 161, 219, 224,
 234, 235, 308, 338, 359
 Partyka Jacek 30, 121, 128, 357
 Pasquali Giorgio 122, 353
 Patroklos 113
 Pausaniasz 103, 132, 353
 Pawelec Andrzej 22, 358
 Pelias 189
 Pelops 113
 Persefona 81—84, 88, 94, 110
 Peters Rudolph 73, 358
 Philip James A. 221, 360
 Phillips Stephen 181, 182, 360
 Pindar 34, 52, 70, 103, 105, 141, 142,
 229, 277, 312, 353, 355
 Piotrowicz Ludwik 265, 283, 354
 Pitagoras z Samos 15, 17, 19, 20, 22—
 24, 28, 30, 70, 86, 159—164, 214,
 223—225, 245—247, 250, 258,
 269—271, 286, 287, 289
 Pitagoras z Zakyntos 174
 Pizystrat 72, 145

 Platon 8, 10, 11, 20, 28, 34, 36, 44, 48,
 71, 101—103, 108, 118, 120—122,
 124, 127, 135—137, 140, 141, 147,
 148, 152, 155, 156, 159, 162, 163,
 166, 167, 169, 170, 173, 176, 179,
 180, 183, 184, 187, 190, 201—209,
 215, 220, 222—225, 229, 232, 236—
 238, 240, 248, 251, 252, 254, 258,
 275, 276, 287, 291, 304, 310, 313,
 314, 330, 331, 337, 344—347, 349,
 353, 355, 357
 Plezia Marek 112, 143, 358
 Plotyn 141, 149, 227, 228, 270, 271,
 316, 340, 353, 355
 Plutarch z Cheronei 28, 167, 236, 238,
 239, 259, 331, 353
 Poglódek Małgorzata 13
 Polos 288
 Popper Karl R. 348, 360
 Porfiriusz z Tyru 16, 103, 141, 149, 161,
 164, 186, 188, 245, 259, 269, 275,
 287, 289, 292, 294—296, 306, 320,
 353, 355
 Posejdon 87, 226, 335
 Proklos 15, 36, 53, 54, 58, 61, 65, 102,
 122, 167, 236, 237, 239, 240, 353,
 355
 Protarchos 203
 Protogonos 51, 52, 335
 Ptolemeusz 182, 184, 185, 188
 Python 90

 Quandt Wilhelm 47, 352

 Radamantys 141, 149
 Raven John E. 18, 19, 36, 46, 47, 52, 54,
 56, 57, 59, 60, 74, 141, 142, 145,
 162, 166, 212, 215, 217, 219, 232—
 234, 359, 361
 Rea 141, 229, 230
 Reale Giovanni 24, 89, 119, 225, 252,
 255, 348, 361
 Reinsberg Carola 131, 152, 361
 Resos 81
 Reszke Robert 131, 189, 359
 Riedel Johannes 173, 362

- Ritter Heinrich 16, 361
 Robinson David M. 105, 106, 361
 Rohde Erwin 20, 361
 Rösch Erich 257, 352
 Rose Herbert Jennings 106
 Ross David 221
 Ruelle Charles Emile 47, 351
- Salmoksis 86, 87
 Sandauer Artur 128, 354
 Sandywell Barry 277, 279, 361
 Scheffer Thassilo von 64
 Schibli Hermann S. 160, 174, 215, 217, 220
 Schofield Malcolm 19, 36, 46, 47, 52, 54, 56, 57, 59, 60, 74, 141, 142, 145, 162, 166, 212, 215, 217, 219, 234, 256, 359, 361
 Scott Robert 191, 356
 Sedley David N. 253
 Segal Charles 130, 131, 361
 Sekstus (Sextus) Empiryk 167, 174, 175, 225, 234, 331, 353, 355
 Selene 57, 59
 Semele 65, 89, 94, 95
 Sen 49
 Sider David 36
 Siemieński Lucjan 106, 108, 226, 354
 Simiasz 201
 Simplicjusz (Simplikios) 16, 167, 236, 238, 353
 Sinclair Thomas A. 253, 254, 361
 Siwek Paweł 218, 233, 354
 Sokrates 102, 118, 135, 147, 203, 237, 292, 315
 Solon 22, 142—146, 216, 285, 286
 Speuzyp 225, 237
 Spiro Friedrich 132, 353
 Srebrny Stefan 128, 354
 Stabryła Stanisław 143, 361
 Stählin Otto 257, 351
 Stefański Witold 120, 228, 355
 Sthenidas 250—253, 297, 298
 Stiller Robert 153, 154, 354
 Stobajos 12, 16, 17, 106, 124, 177, 189, 190, 209, 212—216, 225, 226, 231, 249, 255, 260—262, 264—267, 279, 281, 282, 288—290, 294, 297—302, 305, 307, 318, 319, 322—330, 332, 333, 353
 Stocks John Leofric 258
 Sudak Bogusław 178, 179, 184—187, 361
 Suidas 58
 Surzyn Jacek 12
 Syrian 123
 Szacki Jerzy 10
 Szamasz 154
 Szamhat 153
- Środa Krzysztof 10, 34, 69, 121, 362
- Tales z Miletu 270
 Tannery Paul 342
 Tarán Leonardo 225, 361
 Telemach 116
 Temistokles 227
 Teofil Korydale (Théophile Corydalée) 218, 235, 353
 Tezeusz 131, 154
 Thanatos (Tanatos) 110, 111
 Theages 259
 Themis (Temida) 89, 296, 308, 309, 313, 314, 320
 Theon (Teon) ze Smyrny 167, 180, 223, 224, 232, 253, 353
 Thesleff Holger 19, 20, 197, 250, 261, 262, 264—267, 279, 294, 298—302, 305, 307, 308, 317—319, 322—330, 332, 333, 353, 362
 Thomas H.W. 30
 Timajos z Lokrii 16, 24, 167, 203, 225
 Tofilski Łukasz 12
 Tokarski Stanisław 61, 357
 Tomasz z Akwinu 7, 303, 317, 353, 355
 Trazymach 291
 Tukidydes 227, 355
 Turasiewicz Ryszard 128, 354
 Tydeus 81
 Tyfaon (Tyfon) 92—95
- Uranos 49, 58, 60, 64, 120

- Vernant Jean-Pierre 10, 34, 68, 69, 71, 72, 120, 121, 362
Vitelli Hieronymus 238, 352
Vogel Cornelia J. de 15, 17, 18, 23, 190, 220, 221, 224, 362
- Wachsmuth Curt 12, 177, 249, 281, 353
Warron 27
Weber Max 173, 362
Wellesz Egon 172, 356
West Martin L. 34, 35, 59, 60, 74, 76, 78—80, 169, 170, 173—177, 182, 352, 362
Westerink Leendert Gerrit 64, 89, 119, 352
Whitehead Alfred North 159
Wierzbicka Bożena 131, 361
Wilamowitz-Moellendorf Ulrich von 30, 35, 362
Wilhelm F. 250
Witwicki Władysław 10, 48, 108, 118, 122, 135, 137, 147, 148, 152, 162, 170, 179, 202, 205, 215, 231, 235, 248, 259, 310, 355
Wojnakowski Ryszard 47, 360
- Woszczyk Agnieszka 12
Wünsch R. 209, 352
- Xenokrates 225
- Zagreus 34, 63—66, 81, 94, 129, 155, 335
Zaleukos 250, 252, 256, 307, 319, 321, 322, 327, 328
Zeller Eduard 16, 17, 20, 250, 251, 362
Zenon z Elei 19, 219
Zenon z Kition 255
Zethos 132, 136—139, 151
Zeus (Dzeus) 51, 54, 58—66, 77, 81, 84, 87—89, 92—95, 110, 113, 118—120, 123, 124, 139—141, 143, 146, 155, 226, 227, 229, 230, 238, 296, 308, 315, 320, 324, 326, 335
Zhud Leonid 35, 78, 362
Ziegler Konrad 238, 331, 353
Zieliński Edward Iwo 24, 89, 119, 225, 252, 348, 361
- Żeleźnik Tadeusz 102, 150, 211, 354

Piotr Świercz

The unity of multiplicity

World, human, state
reflected in the orphic-pythagorean current

S u m m a r y

The main aim of this thesis is to show cosmological, anthropological and political-legal aspects of the orphic-pythagorean current as well as to make an attempt to systematize them. As the systematizing rule the title issue of the unity of multiplicity was adopted, since this is the central idea both in orphism and in pythagoreanism.

The issue of the unity of multiplicity which constitutes the fundamental idea of orphism was reflected both in the cosmogonic-theogonic aspect and in the anthropogenic-soteriologic perspective. The unity of multiplicity in cosmogony and in theogony was expressed mostly in the unifying role of Zeus and in the transformations of Phanes (Eros, Protogonos), whose successive forms (Zeus, Zagreus, Dionysos) guaranteed somehow the maintenance of the unity of gods' succession. This unity can be found or rather discerned in the orphic mysteries. Since the information concerning the orphic worship is very skimpy, thus the only basic theory to be approved is that orphism propagated the worship of one god, although it did not mean the resignation from the polytheistic tradition, treated however in a very special way, which, as it seems, used to have many continuators in the Greek philosophy.

The issue of the unity of multiplicity is the key idea in anthropogony and soteriology, too. The unifying aspect is Dionysos — mind; the aspect which, in turn, contributes to the multiplicity is the titanic heritage — non-rational parts of soul and body. This apparently simple concept becomes elaborate along with the immortality of the rational soul. It is only the rational soul that can gain the eternal life. This means, however, that a human as such, who is the complex of Dionysos and Titan, exists only in the earthly (mortal) life or more precisely: in the circle of incarnations. The Soul freed from this circle as a result of leading the orphic life, returns to the divinity where it originated. But it is no longer *de facto* human. It is god: θεός δ' ἔσθι ἀντὶ βροτοῖο. Such a concept of a human has significant consequences for political ideas, because it leads to rejecting the politics understood as a tool for satisfying the titanic needs (desire for power, wealth,

fame *etc.*). Instead of this orphism firstly offers „the shelter in privacy”, secondly — it forms the basis for the Pythagorean-Platonic concept of „the true political art”.

The main problem assumed by the Pythagoreans from orphism is the unity of multiplicity. Expression of this issue by means of mathematical language leads on the one hand to discussion concerning the status of One and Monad — both mathematical and noetic, on the other hand — to the issue of uneven parity and even parity numbers. Mathematical research as well as medical and music researches lead the Pythagoreans to the problem of the Law of the „cosmos” — the Law is an element introducing unity in the „cosmos”.

The issues of the cognition of Law and acting in accordance with it, concern — in the Pythagorean doctrine — two spheres of human activity: philosophy and politics. These two spheres are however inseparable. Philosophy comprises also politics, because wisdom, which is an aim of philosophy, concerns as well the problem of *polis*. However, a philosopher is not fully a philosopher not only without comprehending the political rules, but also without possessing political virtues, understood as virtues enabling the harmonization of „non-rational parts of the soul relative to the rational part”. The political knowledge is then a necessary element of wisdom, whereas political virtues are the necessary elements of Virtue.

This unity of wisdom is perfectly illustrated by that what constitutes the subject of philosophy as ontology and philosophy as politics. Both cases concern understanding what is *ἀρχή*. The ambiguity of this term in ancient Greek turns out to be apparent with reference to the highest law of „the cosmos”: since it expresses just multifacetedness of **the singular rule**, similarly to the orphic polytheism. The whole knowledge concerning *ἀρχή* is defined by law. Obviously, the very rule is defined in fact as *ἐν, πέρας, ἀγαθόν*, but these terms would remain empty if the way by means of which the rule carries out its function was not revealed. And this way is actually law. Jurisprudence and legislation become then the most important attributes of a philosopher — both of an ontologist and of a politician. The cognition of law and the ability to translate it to the state laws are the conditions of „the true political art” (both in the Pythagorean concepts, and in those of Plato’s) which should be understood not as the utopian project of „the ideal *polis*”, but as the description of „the healthy *polis*” that is the *polis* „in accordance with nature”.

Transl. Marzena Dyszy

Piotr Świercz

L'unità della pluralità

Mondo, uomo, stato
alla luce della corrente orfico-pitagorica

Riassunto

Lo scopo principale di questa analisi è mostrare gli aspetti cosmologici, antropologici e politico-giuridici della corrente orfico-pitagorica, provando a dare loro un aspetto sistematico. Proprio il principio di classificazione è stato preso dalla problematica del titolo: „l'unità della pluralità”, che costituisce la questione centrale sia nell'orfismo che nel pitagorismo.

Questa problematica, l'unità della pluralità, è una questione fondamentale dell'orfismo ed ha trovato il suo riflesso sia nell'aspetto cosmogonico-teogonico che in quello antropologico-soteriologico. L'unità della pluralità nella cosmogonia e nella teogonia ha trovato significato principalmente nel ruolo unificante di Zeus e nelle trasformazioni di Fanes (Eros, Protogonos) che le seguenti entità (Zeus, Zagreus, Dioniso) hanno garantito per così dire la conservazione dell'unità di successione degli dei. Questa unità possiamo ritrovarla, o piuttosto spesso indovinarla, nei misteri orfici. Le informazioni relative allo stesso culto orfico sono insolitamente scarse, e l'unica tesi fondata è opportuno riconoscere che l'orfismo abbia propagato il culto del dio unico, benché questo non abbia significato pur non comportando la rinuncia alla tradizione politeistica che si comprende in modo specifico, come appare nell'aver ha trovato nella filosofia greca molti seguaci.

La problematica dell'unità della pluralità costituisce la questione chiave anche nell'antropogonia e nella soteriologia. L'elemento unificante è Dioniso — ragione; il fattore costituente. Dall'altra parte il motivo della pluralità è l'eredità titanica: le irraggionevoli parti dell'anima e del corpo. Questa apparentemente semplice concezione si complica però insieme all'immortalità dell'anima ragionevole. Solo questa può raggiungere la vita eterna. Questo dunque significa che l'uomo così com'è, essendo una combinazione del Dioniso e del Titano esiste esclusivamente nella vita terrena ossia, più precisamente, nel circolo delle reincarnazioni. L'anima fuggendo da questo circolo per compiere la vita orfica „torna” alla divinità, da cui proviene. Ma a quel punto non è più *de facto* l'uomo. È dio: *θεός δ'ἔσθι ἀντὶ βροτοῖο*. Tale concezione dell'uomo ha

significative conseguenze nelle idee politiche perché giunge al rifiuto della politica come strumento per appagare di bisogni titanici (desiderio di potere, patrimonio, fama etc.). Al suo posto l'orfismo come prima cosa propone il „rifugio in privato”, secondariamente invece crea le fondamenta della concezione pitagorico-platonica della „reale arte politica”.

Il problema principale che i pitagorici hanno preso dall'orfismo è l'unità della pluralità. Esprimere tale questione con l'aiuto del linguaggio matematico porta da una parte alla discussione dedicata allo status dell'Uno e della Monade — così il matematico che è noetico, dall'altra parte invece alle questioni delle disparità e parità numeriche. Le ricerche matematiche, anche mediche e musicali, dirigono i pitagorici alla problematica della Legge del „kosmos” — La Legge è il fattore che introduce nel „kosmos” dell'unità.

La questione della conoscenza della Legge e le azioni che sono concordanti con essa riguardano nella dottrina pitagorica le 2 discipline dell'attività umana: filosofia e politica. Questi due ambiti sono pertanto inseparabili. L'ambito filosofico contiene anche la politica perché la saggezza, che è lo scopo della filosofia, tratta proprio la problematica della *polis*. Però il filosofo non è pienamente un filosofo non solo senza la comprensione dei principi della politica ma anche senza il possesso delle virtù politiche, intese come le virtù che danno la possibilità di armonizzare „le parti irragionevoli dell'anima con le parti aventi la ragione”. La conoscenza politica costituisce allora un elemento necessario della saggezza mentre le virtù politiche sono un elemento necessario della Virtù.

Illustra perfettamente questa unità della saggezza ciò che costituisce l'oggetto della filosofia come ontologia e filosofia come politica. In entrambi questi casi si tratta della comprensione di cos'è *ἀρχή*. La pluralità di significati di questa nozione nell'antico greco, si mostra in riferimento al principio superiore del „kosmos” come apparente, in quanto esprime solo pluralità del mostrarsi **dell'unico principio**, similmente al politeismo orfico. L'insieme della conoscenza relativo al *ἀρχή* è compresa nel diritto. Ovviamente, tale principio si stabilisce come *ἕν, πέρας, ἀγαθόν*, ma queste nozioni resterebbero vuote come se non fosse stato dimostrato anche il modo in cui il principio realizza la sua funzione, e questo modo è appunto il diritto. La giurisprudenza e la legislazione diventano allora i più importanti pregi del filosofo — sia per l'ontologo che per il politico. La conoscenza del Diritto e la facoltà di tradurre questa conoscenza nelle leggi di stato sono la condizione della „reale arte politica” (sia nelle concezioni dei pitagorici che di Platone) che bisogna comprendere non come progetto utopistico di „*polis* ideale” ma come descrizione della „*polis sana*”, cioè *polis* „in accordo con la natura”.

Trad. Małgorzata Lorencka

Redaktor
Małgorzata Pogłódek

Projektant okładki i stron działowych
Małgorzata Pleśniar

Redaktor techniczny
Barbara Arenhövel

Korektor
Agnieszka Plutecka

Copyright © 2008
by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1762-5

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 23,5. Ark. wyd. 32,5.
Przekazano do lamania w maju 2008 r.
Podpisano do druku we wrześniu 2008 r.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 50 zł

Lamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

